

TABLETO: CESTA KE ČTENÍ

Mariana KOUTSKÁ

Kulturall, z. s., Bohuslava ze Švamberka 6, Praha 4 140 00, mariana.koutska@gmail.com, www.tableto.cz

***Anotace:** Projekt „Tableto - cesta ke čtení“ se věnuje rozvoji čtenářství neslyšících dětí za použití aplikace do tabletu a "offline" aktivit pro děti, jejich rodiče, učitele a knihovníky. V první kapitole se příspěvek věnuje problematice čtenářství neslyšících coby čtenářství osob s odlišným mateřským jazykem. Druhá kapitola představuje interaktivní čtenářskou aplikaci Tableto. Třetí kapitola se zaměřuje na propojení interaktivní aplikace s offline doprovodnými aktivitami, které lze využít doma, ve škole nebo v knihovně.*

1 Úvod

Čtením uchopujeme svět kolem nás. Čteme očima, ale i srdcem. Pokud ve čtení od útlého věku selháváme, začneme se čtení časem vyhýbat a postupně zavíráme dveře před poznatky, fantazií, ale i před schopností kritického nahlížení čteného textu, ať již jde o reklamu, předkládanou smlouvu nebo politický projev – stáváme se funkčně ngramotnými. Obtíže, kterým při čtení čelí neslyšící děti, jsou obtíže dětí s odlišným mateřským jazykem. Přestože je přístupnost čtení a přístupnost samotných knih pro tyto děti náročnější, zatím se v praxi českého speciálního školství pouze výjimečně setkáváme s výukou českého jazyka jako cizího jazyka, s hybridními knihami, které obsahují videa ve znakovém jazyce nebo slovníček nových výrazů. Budoucí pedagogové se neučí metodám, jak tyto děti vést ke čtení, ani nejsou systematicky využívány technologie, které by tento úkol usnadnily.

Jak přivést neslyšící děti ke čtení? Týká se navrhované řešení pouze neslyšících, nebo je možné využít nové pomůcky i u dalších dětí, které čelí obtížím se čtením z jiného důvodu? Jsou nové technologie samospasitelné? Je možné funkčně propojit interaktivní aplikaci s tradiční tištěnou knihou? I na tyto otázky odpovídá následující příspěvek, který představuje novou čtenářskou edici Tableto.

Poznámka: Pro účely tohoto článku bude používáno označení „neslyšící“ v případě, že půjde o osoby upřednostňující znakový jazyk jako svůj primární způsob komunikace, tj. uživatele znakového jazyka.

2 Čtenářství neslyšících

Český jazyk je pro neslyšící děti neslyšících rodičů a dětí, které pro komunikaci využívají primárně znakový jazyk, cizí jazyk. Pro tyto děti je mateřským jazykem český znakový jazyk, tj. vizuálně-motoricky kódovaný komunikační systém. Tento jazyk má nejen odlišnou gramatiku, ale také odlišný způsob zápisu, respektive uchovávání. Knihy psané v českém jazyce jsou tak pro mnoho z těchto dětí hůře nebo zcela nepřístupné, a to z několika důvodů.

Odlišný mateřský jazyk

Dítě s odlišným mateřským jazykem se obtížněji orientuje v textu „cizího“ jazyka, v našem případě českého jazyka. Stejně jako je pro nás, slyšící rodiče Čechy, kteří primárně používají pro dorozumívání češtinu, obtížné vnímat a chápat informace v němčině, angličtině nebo japonštině, tak i neslyšící trápí jazyková bariéra, která je největší výzvou vzdělávání ve školách, ale i výchovy doma.

Odlišný mateřský jazyk představuje bariéru v běžné každodenní komunikaci i v samém rozvoji vztahu dítěte s rodiči, ve schopnosti vzájemného porozumění, vyjádření a přijetí. Neslyšící dítě narozené neznajícím slyšícím rodičům nesdílí jejich jazykovou a často i kulturní identitu, což má za následek nejen pomalejší rozvoj slovní zásoby, ale také narušení vztahu k českému jazyku a obtížnější hledání cesty ke čtení, tedy předpokladu k rozvoji akademických dovedností a školní úspěšnosti.

Bilingvismus českých neslyšících

Bilingvismus českých neslyšících souvisí s oficiální jazykovou politikou. V České republice existuje pouze jeden oficiální státní jazyk – čeština. Zároveň je však důležitý status, který majoritní skupina minoritnímu jazyku přisuzuje. Podle aktuálně platné legislativy má neslyšící právo vybrat si komunikační systém, který

nejlépe vyhovuje jeho potřebám nejen pro potřebu komunikace na úřadech, ale také ve vzdělávání. Většina neslyšících užívá v každodenním životě jazyk většinové společnosti (formou psané češtiny, odezírání, mluvené češtiny nebo znakované češtiny). V praxi se neslyšící dostávají často do situace, kdy je tato forma jazyka (mluvená nebo psaná forma češtiny, případně znakovaná čeština) v nadřazeném vztahu k druhé jazykové varietě (českému znakovému jazyku). Formální varieta jazyka je používána při oficiálnějších příležitostech a osvojována ve škole. Konverzační varieta bývá osvojována v rodině (Homoláč 1998).

Mimo tyto kategorie se nachází neslyšící děti slyšících rodičů, které docházejí do školy, kde se nevyučuje podle bilingvního přístupu, neboť tyto děti si plnohodnotný jazykový systém neosvojují ani doma ani ve škole. Co je příčinou? Rozdělení na formální a konverzační komunikační systémy bývá často zapříčiněno vzdělávacím přístupem na škole pro sluchově postižené – jazyk většinové společnosti se stává „jazykem inteligence“. Neslyšícím dětem bývá jazyk většinové společnosti, potažmo znakovaná čeština stále ještě představován jako významnější, plnohodnotný jazyk, na jehož výuku je kladen mnohem větší důraz v učebních osnovách než na výuku jejich mateřského jazyka, tj. českého znakového jazyka. Neslyšící dítě bývá často chváleno za pěkně napsanou pohádku nebo za pěkně vyslovené slovo, nikoli však za báseň ve znakovém jazyce.

Výuka češtiny jako cizího jazyka

Odlišný mateřský jazyk působí obtíže při osvojování učiva. Při výuce češtiny bývá málokdy reflektována potřeba neslyšících žáků učit se tento jazyk coby cizí jazyk, nikoli podle osnov a kurikula českého jazyka. Čeština jako cizí jazyk je speciální disciplína, která vyžaduje jiný úhel pohledu, jiný přístup a jinou metodu učení. V případě neslyšících nestačí pouze nahradit slova znaky, které „vložíme“ do větné struktury v češtině. Výuka češtiny jako cizího jazyka by se měla lišit od výuky češtiny jako jazyka mateřského, tedy od tradičního obsahu vyučovacího předmětu český jazyk.

Mísení obou jazykových kódů, jejich gramatik a slovní zásoby je další z příčin horšího porozumění psanému textu v českém jazyce, horším čtenářským dovednostem a také horšímu vztahu k samotnému čtení. Pro lepší představu je možné vzpomenout si na nás, když se učíme cizí jazyk. Jak pomalu a obtížně si osvojujeme novou slovní zásobu, jak je pro nás náročné se v cizím jazyce vyjádřit, jak velkou roli hraje ostych a strach z neúspěchu a jak obtížné je nikomu nerozumět. Nemožnost se plnohodnotně vyjádřit a strach z neúspěchu jsou velké brzdy při rozvoji komunikačních kompetencí neslyšících dětí a žáků v českém jazyce, tedy v jazyce majority, v jazyce svých rodičů a navíc v jazyce, který nepoučená většina pokládá za nástroj kompenzace sluchové ztráty, nikoli za další překážku na cestě za porozuměním.

K odlišnému mateřskému jazyku neslyšících dětí mohou pedagogové přistupovat dvěma způsoby. Mohou brát český znakový jazyk jako zatěžující, nebo naopak jako příležitost k obohacení. Každopádně jak rodiče, tak pedagogové významně ovlivňují postoj, který si k jazyku, potažmo ke čtení neslyšící vytvoří a tím zásadně předurčí jeho školní úspěšnost.

Čtení neslyšících uživatelů znakového jazyka

Pro vnímání textu je zapotřebí souboru kompetencí, mezi které patří znalosti jazykové, věcné, interakční, strategické i speciální. Poslední zmiňované kompetence jsou využívány při propojování poznatků z textu s vlastními znalostmi a zkušenostmi s cílem odhalit autorův záměr. Jsou tedy nezbytné pro čtení s porozuměním související s funkční gramotností. Přestože jsou neslyšící děti zpravidla vystaveny jazyku v písemné podobě mnohem dříve než děti slyšící (v optické formě prstové abecedy), je otázka čtení neslyšících velmi problematická: „*Schopnost recipovat psaný text je podmíněna vytvořením mentálního slovníku, který je chápán jako součást předpokladových struktur umožňujících vzájemnou komunikaci.*“ (Souralová 2002, s. 11) U neslyšícího dítěte nebývají (i z důvodů uvedených výše) položeny základy struktury jazyka. Mentální slovník takového dítěte je často uspořádán jiným způsobem, na lexikální úrovni dochází k záměně jednotlivých slov v důsledku jejich nedostatečného zafixování v paměti a čtení je navíc (stejně jako mluvená řeč) konfigurováno lineárně, tedy odlišným způsobem než simultánně produkovaný znakový jazyk.

Podle Komorné (2008) přetrvává při zkoumání čtenářské gramotnosti neslyšících určitá skupina problémů:

- nedostatečně rozvinuté znalosti většinového jazyka (omezená slovní zásoba, omezené znalosti související s gramatickou stavbou mluvených projevů a omezené znalosti frazeologie);
- nedostatečná úroveň znalostí vztahujících se k obsahu textu (získat z textu relevantní informace a neschopnost se získanými informacemi pracovat);
- další problémy související s omezeným znalostním a zkušenostním základem neslyšících čtenářů spojených s minimální motivací k četbě.

Obtíže ve čtení související s nemožností vnímat významotvorné zvuky mluveného jazyka, identifikovat je a dále s nimi pracovat způsobuje v souvislosti se čtením negativní očekávání neboli negativní expektace. Čtení v takovém případě není zdrojem kvalitních informací a příjemných zážitků (Souralová, 2002). Pro rodiče je navíc obtížné pomáhat dítěti s probíranou látkou, protože sami často plně neovládají znakový jazyk a nejsou obeznámeni s postupy výuky češtiny coby cizího jazyka.

Neslyšící dítě je vystaveno situaci, kdy se „musí“ učit číst v několika jazykových kódech a modalitách: odezírat český jazyk, číst psanou podobu českého jazyka v tištěné podobě, v psané podobě, číst opticky psanou podobu českého jazyka realizovanou prstovou abecedou (jedno- nebo obou-ruční), číst opticky motoricky ztvárňovanou znakovou češtinu a konečně vnímat a rozumět i zcela jinému komunikačnímu systému – českému znakovému jazyku. Všechny tyto komunikační systémy jsou navíc, jak již bylo napsáno výše, obepnuté v různých komunikačních situacích, což způsobuje ještě větší zmatek.

Na výzvu zpřístupnit neslyšícím dětem zážitek ze čtení a usnadnit jim vnímání více odlišných komunikačních systémů, které si musí osvojit, přicházíme s interaktivní čtenářskou aplikací.

3 Tableto - interaktivní čtenářská aplikace

Projekt Tableto se zaměřuje na rozvoj čtenářství. Aplikace původně určená primárně neslyšícím dětem se rozvinula do jedinečné „pohádkové edice“ obsahující interaktivní aplikaci do tabletu, tištěnou knihu a doprovodný program (více v kapitole 4) vhodný pro děti neslyšící, ale také pro děti se specifickými poruchami učení, s ADHD, s poruchou autistického spektra nebo děti s odlišným mateřským jazykem. Klíčovým prvkem pohádkové edice Tableto je interaktivní čtenářská aplikace stejného jména.

Charakteristika aplikace Tableto

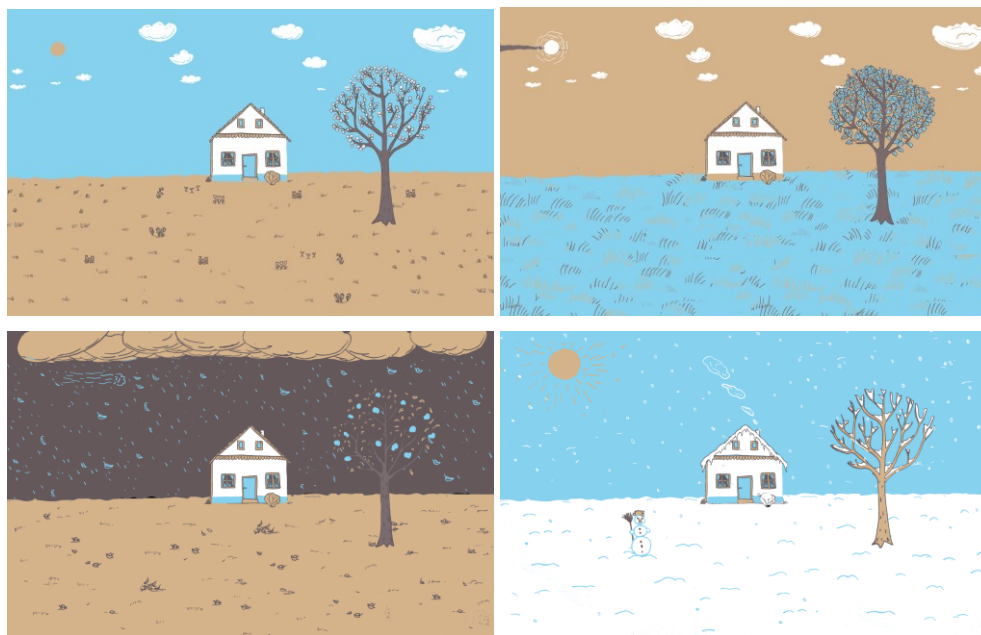
Na trhu v současné době existuje množství interaktivních aplikací na rozvoj čtenářství, které kombinují animaci, text a zvuk. Dále jsou také k dispozici interaktivní video-slovníky ve znakovém jazyce. Tableto propojuje tyto doposud využívané nástroje a posouvá je dál. Interaktivní aplikace (viz obrázek 1) nabízí původní pohádkový příběh „Za Aničkou kolem světa“ autora Martina Kyšperského.

Obr.1: Úvodní rozhraní aplikace Tableto

Hlavní linku tvoří cesta tří zvířecích hrdinů: psa Emila, kočky Týny a papouška Pepy kolem světa, neboli hledání jejich paničky Aničky, která se vydala na prázdniny. Každá kapitola příběhu se odehrává v jiné zemi, potažmo na jiném světadíle. Klasické téma putování je pro děti atraktivní a motivuje je ke čtení dalších kapitol, které nabízejí setkání s jinou slovní zásobou, s jinými zvyky a s novým dobrodružstvím. Text příběhu je oproti tištěné verzi výrazně zjednodušený, ale i tak v něm nechybí nové obraty a nová slova pro rozšíření slovní zásoby čtenářů.

Příběh pohádky se v aplikaci objevuje rozdělený do jednotlivých scén, které představují klíčové okamžiky dané části vyprávění. Obrazové zpracování je zároveň animované (viz obrázek 2, 3, 4, 5), což představuje další motivační faktor pro sledování linie příběhu, hlubší seznámení se s jednotlivými postavami, událostmi a celým dějem.

Obr. 2-5: Ukázka animace scény ročních období

Text pohádky je také namluvený pro ty z dětí, které mají zbytky sluchu nebo sluch zcela v pořádku. Audiostopa aplikace obsahuje doprovodnou hudbu a ruchy, které dělají ze sledování příběhu ještě napínavější zážitek a pomáhají porozumět jednotlivým slovům a celému ději. V aplikaci zní zpěv ptáků, drncání autobusu, štekot, déšť a mnohé další zvukové efekty. Součástí každé kapitoly a každé scény jsou videa v českém znakovém jazyce, která zprostředkovávají pohádku neslyšícím uživatelům znakového jazyka (viz obrázek 6).

Obr. 6: Náhled scény aplikace (obraz, text, video ve znakovém jazyce)

Vyprávění ve znakovém jazyce, které je v aplikaci použito, je přizpůsobeno cílové skupině dětských neslyšících čtenářů předškolního věku a 1. stupně ZŠ. Verze příběhu ve znakovém jazyce vznikla ve spolupráci

se studenty Výchovné dramatiky pro Neslyšící brněnské divadelní fakulty JAMU a s neslyšícími konzultanty-lektory znakového jazyka: Marií Basovníkovou a Robertem Miličem.

Dva odlišné režimy aplikace Tableto

Pohádka „Za Aničkou kolem světa“ je přístupná ve dvou režimech, které si mohou děti (rodiče a další čtenáři) zvolit hned v úvodu aplikace.

První režim se nazývá jednoduše „ČTU SI POHÁDKU“ a provede čtenáře scénami jednotlivých kapitol s využitím textu, zvukové stopy i videí ve znakovém jazyce a animace. Dítě se samo pohybuje mezi jednotlivými scénami poté, co dočte danou část pohádky.

Druhý režim aplikace se nazývá „ČTU SI A HRAJI SI“. Čtenář je nucen interagovat v každé scéně s navrženým prostředím tak, aby mohl ve čtení příběhu pokračovat. V jednotlivých scénách jsou zabudovány herní prvky, které rozvíjejí charakter postavy (zvířecích hrdinů i vedlejších postav – děti se tak například mohou dovědět, že kočka Týna je duch), přibližují prostředí, ve kterém se příběh odehrává (šikmá věž v Pise) nebo umožňují procvičovat informace získané četbou příběhu, ať již prostřednictvím textu nebo formou sledování videa (příprava pizzy ze správných ingrediencí).

Oba režimy obsahují herní aktivity nad rámec kapitol. Pomocí puzzle, doplňování obrázků, spojování textu a obrázku, spojování obrázku a znaku, či přiřazování scén k lineární linii příběhu si děti fixují získanou slovní zásobu, procvičují schopnost seriality i vnímání více modalit, kterými je příběh vyprávěn. Na tuto část aplikace navazují pracovní listy připravené pro učitele a knihovníky (více kapitola č. 3).

Důvody současné podoby aplikace Tableto

Jak již bylo zmíněno výše, zkoumání čtenářské gramotnosti neslyšících ukazuje na stále trvající skupinu problémů: nedostatečné rozvinutí znalosti většinového jazyka (omezenou slovní zásobu, omezenou znalost gramatické stavby mluveného jazyka); nedostatečnou schopnost získat z textu relevantní informace a neschopnost se získanými informacemi pracovat; minimální motivace k četbě. Interaktivní aplikace Tableto reaguje na výše popsané obtíže následujícím způsobem:

- rozvíjí slovní zásobu (nabízí nová slova, která je možno vnímat v textové, obrazové i znakové podobě);
- přibližuje gramatické jevy mluveného jazyka (respektive jeho psané formy) v doprovodných aktivitách;
- propojuje textu s obrazem, animací a doprovodnými hrami, které nutí dětského čtenáře kriticky text hodnotit, pracovat se získanými informacemi a použít je pro další vývoj příběhu a konečně
- nabízí interaktivní herní prvky, které motivují děti nejen „číst“ celý příběh, ale jej společně řešit se spolužáky, sourozenci nebo rodiči při společném čtení a společném plnění úkolů.

Aplikace Tableto reaguje na negativní expektace neslyšících čtenářů, ale také dětí s dalšími speciálními potřebami a má ambice stát se zdrojem kvalitních informací a příjemných zážitků. S tímto úkolem významně pomáhají nejen herní prvky, které aplikace obsahuje, ale také videa ve znakovém jazyce. Tato videa plní primárně úkol zprostředkovat příběh v mateřském (primárním) jazyce dítěte, zároveň však naplňují principy bilingvního přístupu. Bilingvnost aplikace umožňuje plné pochopení příběhu, ale také pocit sounáležitosti s vlastní identitou Neslyšícího člena komunity, posílení významu znakového jazyka coby plnohodnotného přirozeného jazyka, který je důležitou součástí sebepojetí Neslyšících. V neposlední řadě tak videa ve znakovém jazyce, tj. důraz na používání znakového jazyka, zamezují nepříjemným citovým stavům pramenícím z nejistoty, z nedostatečného porozumění, z neúspěchu a zabraňují prohlubování traumatu z neúspěšného čtení.

První dvě kapitoly aplikace Tableto byly testovány neslyšícími dětmi neslyšících rodičů, žáky 1. stupně ZŠ, dětmi s poruchou autistického spektra, s ADHD a dětmi s lehkým mentálním postižením, které nekomunikují mluveným jazykem. Aplikace v průběhu testování doznala mnoha změn, nicméně i tak je zatím ke stažení v režimu „early access“, tj. v režimu, který není vyzkoušený a plně funkční na všech dostupných zařízeních, tedy na všech dostupných tabletech a operačních systémech. Aplikace je k dispozici pro operační systémy iOS a Android.

4 Tableto - propojení online a offline světa

Pohádková edice Tableto byla vytvářena s cílem přivést neslyšící děti ke čtení příběhů, radosti ze čtení a z objevování nových světů. Tohoto cíle nelze dosáhnout pouhým spoléháním se na nové technologie a tablety.

Edice Tableto je tudíž tvořena interaktivní čtenářskou aplikací spolu s tradiční tištěnou pohádkovou knihou „Za Aničkou kolem světa“, která nabízí stejný příběh, jen obsáhlejší, s mohutnější slovní zásobou a náročnějším textem. Mostem mezi těmito dvěma světy – prostředím aplikace (online světem) a světem ušáku, školní třídy, deky na trávě nebo baterky pod peřinou (světem offline) – jsou doprovodné aktivity, které pomáhají dětem, jejich rodičům, učitelům a třeba i knihovníkům tento přechod k „normálnímu“ čtení usnadnit.

Při koncipování doprovodných aktivit k vydanému pohádkovému příběhu jsme se odrazili od výzkumu realizovaného v České republice, ve Francii a ve Švédsku v letech 2012 a 2013, který se zaměřil na oblibu čtení mezi neslyšícími žáky a na četnost a formu jejich kontaktu s knihou nebo knihovnou. Podle výsledků tohoto výzkumného šetření z žáků ZŠ, jejichž primárním komunikačním kódem je znakový jazyk, čte ráda necelá polovina respondentů. Naprostá většina má zkušenost s návštěvou knihovny, nicméně dvě třetiny z tohoto počtu pojem *knihovna* nezná nebo neumí vysvětlit. Pouze polovina respondentů knihu někdy dostala jako dárek nebo si nějakou knihu půjčila (Koutská, 2014). Aktivity edice Tableto se dělí na tři hlavní skupiny 1) scénická čtení tlumočená do znakového jazyka; 2) workshopy na rozvoj komunikačních dovedností směrem k neslyšícím čtenářům a 3) pracovní listy a doprovodné programy pro učitele.

Scénická čtení tlumočená do znakového jazyka

Cílem čtení tlumočených do znakového jazyka je seznámit děti s částí pohádkového příběhu „Za Aničkou kolem světa“ tak, aby mu plně porozuměly a měly chuť jej dál samy číst. Scénická čtení tlumočená do znakového jazyka jsou aktivitou realizovanou převážně v knihovnách, nebo na objednávku ve školách a mateřských školách.

Scénické čtení využívá prvků pantomimy, dramatizace, práce s loutkou, mluveného slova a znakového jazyka. Znakový jazyk je přímo součástí představení nebo je zprostředkován tlumočením. Na přípravě scénického čtení se podílejí studenti Výchovné dramatiky pro Neslyšící divadelní fakulty JAMU. Představení je doplněno o skupinové herní aktivity, které vycházejí z aktuálně čteného příběhu, reagují na hrdiny a události dané kapitoly. Hry rozvíjejí slovní zásobu, porozumění pohádce a dávají důraz na spolupráci, rozvoj seriality, případně grafomotoriky. Aktuálně jsou připravovány ve spolupráci s lektory dětského oddělení Knihovny Jiřího Mahena v Brně. Tlumočení bylo prozatím zajišťováno tlumočníci ze Střediska Teiresias.

Workshopy na rozvoj komunikačních dovedností

Edice Tableto nabízí i dílny pro dospělé, které se zaměřují na rozvoj komunikačních kompetencí při kontaktu se čtenáři se sluchovým postižením. Tyto dílny míří primárně na knihovníky a učitele s cílem rozvinout dovednosti, které lze využít v komunikaci s neslyšícími, nedoslýchavými i čtenáři, kteří přijdou v doprovodu tlumočníka.

Dílna je vedena tandemem slyšícího a neslyšícího lektora a účastníky převážně prakticky seznamuje s prstovou abecedou, se základy znakového jazyka, s tématem čtenářství neslyšících, s etickým kodexem tlumočníka, ale také s kulturou Neslyšících nebo s aktuální legislativou. Kurz je akreditován MŠMT.

Pracovní listy a doprovodné programy pro učitele

Pohádkový příběh nekončí tečkou na konci stránky nebo poslední kapitolou. S příběhem, jeho hrdiny i informacemi lze dále pracovat například prostřednictvím pracovních listů. Ty může učitel nebo rodič jednoduše rozkopírovat a zaměřit se při práci se svými dětmi nebo žáky podle potřeby na práci se slovní zásobou, spojování slov do vět, gramatické jevy, grafomotoriku, výslovnost nebo odlišnosti mluveného a znakového jazyka. Pracovní listy jsou obdobou doprovodných aktivit, které budou obsaženy přímo v aplikaci.

Výše zmiňované aktivity mají za cíl přivést dětské čtenáře, které mají obtíže se čtením blíže ke skutečné knize (nebo aplikaci) tak, aby se čtení nebáli. Zároveň tyto vybavují zaměstnance knihoven nebo škol kompetencemi, které při komunikaci s těmito čtenáři nebo žáky potřebují. A konečně nabízí učitelům offline materiály, které umožní ve výuce s příběhem dále pracovat i bez tabletu.

5 Závěr

V době překypující obrazem, videi a internetovým připojením se zdá být čtení knihy nebo návštěva knihovny jako aktivita z jiného století. Projekt **Tableto - cesta ke čtení** využívá moderních technologií podle principů Universal Learning Design s cílem motivovat ke čtení děti, které v této činnosti selhávají.

Tableto zajišťuje „bezbariérový přístup“ ke čtenému obsahu propojením interaktivní aplikace s tradiční tištěnou knihou a scénických čtení tlumočených do znakového jazyka. Edice se zároveň věnuje rozvoji komunikačních dovedností učitelů a knihovníků, kteří s dětmi se speciálními potřebami pracují. Tableto propojuje knihovny, školy pro sluchově postižené a rodiče těchto dětí. Do řešení obtíže se čtením tak jsou

zapojování všichni zúčastnění aktéři. Tableto představuje jedinečnou didaktickou pomůcku, hybridní knihu, hru a zároveň „obyčejnou“ pohádkovou knížku, která zaplní prázdné místo v knižním fondu českých knihoven a rodin dětí, které chtějí číst.

Literatura

Homoláč, J. Komunikace neslyšících : sociolingvistika : antologie textů. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. 161 s. ISBN 808589940X.

Komorná, Marie. Psaná čeština českých neslyšících – čeština jako cizí jazyk. 1. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 79 s. ISBN 978-80-87218-29-7.

Koutská, M. Kultura a kulturní instituce ve vzdělávání neslyšících žáků ZŠ. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 313 s. Disertační práce.

Souralová, E. Čtení neslyšících. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2002. 74 s. ISBN 80-244-0433-8.